

Vlaanderen steekt tandje bij voor herbestemming kerken

KERKEN Tien jaar na de eerste aanzet om kerken een andere functie te geven, drijft het 'Programma Toekomst Parochiekerken' de snelheid op. Herbestemmingen met een commerciële functie zijn niet langer taboe.

Vlaanderen heeft 1.786 parochiekerken en die kosten geld. Steeds meer, bleek uit cijfers die eind vorige week bekend werden. In 2017 pasten de steden en gemeenten 68 miljoen euro bij om de tekorten van de kerkfabrieken aan te vullen. Goed en wel drie jaar verder was dat bedrag bijna verdubbeld tot 127 miljoen euro. Hoe leger de kerken, hoe duurder hun onderhoud?

Tien jaar geleden gaf toenmalig minister voor Onroerend Erfgoed Geert Bourgeois (N-VA) het behoedzame signaal dat die kosten in tijden van ontkerkelijking nog moeilijk maatschappelijk te verantwoorden waren. Na zijn conceptnota maakten de bisdommen de oefening om uit te maken welke kerken en kapellen ze zeker wilden behouden. Voor gebouwen die een ander leven begonnen, gaf een projectbureau inhoudelijk advies. Eind dit jaar zullen de bisschoppen sinds die eerste aanzet 181 kerken aan de eredienst onttrokken hebben.

Nu wil de Vlaamse regering meer vaart in dat proces krijgen. Het actieplan 'Programma Toekomst Parochiekerken' stimuleert de herbestemming van kerken en heeft daar enkele hefboomen voor. Het wil in elk geval voorkomen dat kerken leegstaan of onderkomen raken. Eén oplossing daarvoor is ze open te stellen en ze in gebruik te houden, in welke functie dan ook. Een gebouw dat in gebruik is, wordt immers onderhouden. 'Wat

hebben we aan een kerk waarvan de poort gesloten is en waar niemand meer binnen kan?', vraagt huidig minister van Onroerend Erfgoed Matthias Diependaele (N-VA) zich af.

Met zijn collega Binnenlands Bestuur Bart Somers (Open VLD) zit hij aan het stuur om het actieplan in de praktijk te brengen. Met respect voor het verleden, en liefst aanleunend bij de oorspronkelijke functie, willen ze kerken een andere functie geven (herbestemmen) of er naast de liturgische activiteiten andere functies introduceren (nevenbestemmen). 'Uit een bevraging bij 116 Vlaamse burgemeesters blijkt dat 77 procent op korte termijn een nevenbestemming aan een kerk op hun grondgebied wil geven. 70 procent denkt aan volledige herbestemming.'

Kamperen en bier brouwen

Uit die bevraging, waar 116 van de 300 burgemeesters op antwoordden, kwamen enkele opmerkelijke signalen. Zo is een commerciële invulling niet langer taboe. De meesten geven een zachte, recreatieve functie (68 procent) of een sociocultureel gebruik (54 procent) aan die in de lijn van de voormalige spirituele invulling ligt. Maar ook commercieel gebruik (47 procent) en wonen (34 procent) komen in beeld. Met een slappe 19 procent is een radicaal sloopscenario niet echt *top of mind*.

In Heilig Hart Wetteren zit nu brouwerij De Solari. © Emy Elleboog

'Wat hebben we aan een kerk waarvan de poort gesloten is?'

Matthias Diependaele
Vlaams minister Onroerend Erfgoed

Recente toepassingen bevestigen dat er veeleer geopteerd wordt voor ontmoetingsplaatsen. Er zijn enkele cultuurkerken, bibliotheekfilialen en schoolfuncties. In Zwijnaarde creëerden de architecten van Archipl een fijne sportkapel. Gent heeft een circusschool. In de kerk van Kaaskerke kan men tijdelijk kamperen en in die van Hove zit een planetarium. Roeselare koppelt met zijn lokaalmarkt het maatschappelijke aan het commerciële. In een trappistenland als België moet het niet verbazen dat een commerciële brouwerijactiviteit overwogen wordt. In Wetteren ging De Solari al van start, eind dit jaar gaat in Battel bij Mechelen de Batteliek open.

Niet afgerond

Wat nog meer uit de bevraging blijkt, is dat het vrijmaken van religieuze gebouwen nog steeds gevoelig ligt. Een kwart van de burgemeesters zei dat ze de voorbije tien jaar een traject aflegden om een kerk te herbestemmen, maar dat niet konden afronden. In vier op de tien gevallen toonde de bisschoppelijke overheid zich weinig bereidwillig. In evenveel gevallen waren de kerkelijke overheden weinig inschikkelijk om in het kader van een nevenbestemming andere spelers naast zich op het terrein te dulden.

Omdat zowat 60 procent aangaf dat een herbestemmingstraject zwaar is, lang duurt en veel geld kost, is het besef gegroeid dat de gemeenten onvoldoende draagkracht hebben. Het 'Programma Toekomst Parochiekerken' verleent hen steun om die omslag te maken. De Vereniging van Vlaam-

se Steden en Gemeenten (VVSG) en het religieus erfgoedcentrum Parcum krijgen de taak om dat proces te trekken.

Het projectbureau, dat de gemeenten begeleidt, ziet zijn budget toenemen tot 211.000 euro. Minister Diependaele zal twee thematische oproepen wijden aan restauratiepremies voor kerken en heeft daarvoor 15 miljoen euro over. 5 miljoen daarvan komt uit de relancemiddelen, 10 miljoen uit de eigen middelen.

Strenger arbitren

De aanpak wordt iets minder meegaand. Wie een subsidie wil om een religieus gebouw te restaureren, moet daarvoor nog steeds eerst een kerkenbeleidsplan opstellen. De kwaliteit van die plannen moet omhoog. Hun toekomstvisie vertrekt al te vaak vanuit een pastoraal plan. De Vlaamse overheid wil dat het accent meer op de cultuurhistorische waarde, de bouwfysische toestand of op nieuwe toekomstige invullingen komt te liggen.

Vlaanderen zal strenger arbitren in de religieuze gebouwen. Elk gebouw krijgt een herbestemmingsprofiel mee. Kerken met een hoge erfgoedwaarde zijn moeilijker te herbestemmen. Ligt die waarde lager, dan moet het vlotter kunnen. Net als bij alle andere erfgoedgebouwen zal Diependaele de oefening maken of alle beschermde kerken hun statuut nog wel verdienen. Momenteel zijn er 664 parochiekerken beschermd. De overheid wil partijen die ruimtes zoeken voor activiteiten actief matchen met kerkbesturen of gemeenten waar een kerk vrijkomt.

Geert Sels

De Sint-Pauluskapel in Zwijnaarde werd een sportkapel. © Reinhart Cosaert/archipl architecten